

**Sodobna
slovenska
proza**

Barica Smole
Valvasorjev
oreh

Foto: Boštjan Pucelj

Valvasorju je po glavi ves čas rojilo le delo, ki ga za svojega življenja najbrž ne bo mogel postoriti. Zato je vse svoje moči vlagal v to, da bi spoznal ne- navadnosti in čudesa, ki jih je v tej deželi dovolj. Veselje je imel do vseh ved in umetnosti, tako mehaničnih kot drugih, najbolj pa do matematičnih. Vedel je, da njegovo delo ne bo kot ono, o katerem prepevajo na Tirolskem in na Dunaju, nobenih kranjskih Nibelungov ne bo najdeval, pel pa bo slavo vojvodini Kranjski. Najbolj bedasto pa se mu je zdelo, da na Nemškem pojejo o Kudrun. Ep se konča v veselju in porokah. Kakšne ničevosti! Že res, da se je dobro poročiti, da ne ostaneš sam kot Jošt Jakob z bližnjega Turna, ampak zakonski stan je namenjen zgolj enemu cilju: zadovoljitvi moževih želja, kadar se mu to zahoče, in širjenju posesti s svojo in s porokami svojih potomcev. Drugače ne more biti; kaj bi se ženil zaradi mehkih ročic in voljnih teles, četudi z mlado in bogato, če si pravi mož, pa še tak povrhu, ki ima plemenite cilje.

Spreletelo ga je: *Hvala bogu, pri nas umirajo samo hčere*. In lepo po vrsti prihajajo na svet sinovi, ki bodo vojaki ali duhovniki. Če bo sreča, bo še kakšna vojna in si bodo pridobili celo nova posestva in naslove.

Tako je premišljal, ko je njegov kraški konj kopitljal po razdrapanih poteh proti Notranjski.

Pot je bila dolga, užival je na konjskem hrbtu, visoko nad okolico, veter mu je pihljal v lice, da so se na njem zarisale rdeče lise. Če se je le dalo,

je jezdil, saj pešačenja ni maral. Kadar je za kratek čas bil na Mediji, so ga bratje dražili, da bi tudi na stranišče odjezdil, če bi bilo mogoče. Njegovi kraševci so bili skoraj eno z njim: pohlevno so odbirali korake, da se je mirno zibal na njihovih hrbtih, celo zadremal je včasih kar jahaje. A največkrat je tudi med ježo delal načrte. Mnogokrat se je tudi potihem jezil. Še najbolj ga je grizlo, da v njegovi domovini ni nihče vedoželjen. Gospoda se ukvarja z lovom in pobiranjem desetine, žretjem in pitjem in včasih zagotovijo vojake, če je v bližini neverni Turek. Treba je biti zmeraj na preži, ampak pglavitna nevarnost je že davno minila, čeravno ta sovražnik biva le en dan ježe od Bogenšperka.

Nenavadnosti in čudes je na Kranjskem in v okolici toliko, da jih za časa enega življenja niti spoznati ne moreš, kaj šele opisati, kot se je namenil. Zategadelj se je tudi tega zgodnjega poletja odpravil na pot, čeravno ga je Ana Rozina, ki je spet pričakovala, prosila, naj vsaj tokrat ostane doma.

Neki popotni s Tržaškega mu je pravil o čudežnem orehu v vasi Lokev na kranjsko-goriški meji in niti proseče sinje oči njegove žene ga niso mogle odvrniti od tega, da bi čudež raziskal. Dva dneva pred praznikom sv. Janeza Krstnika leta 1684 se je odpravil na pot, da si to čudo ogleda. Ni verjel dosti govoricam, videti je hotel nenavadnosti na lastne oči. To, se mu je zdelo, je srž njegovih raziskav.

V spremstvu svojega hlapca je odrinil zarana, še v temi, in proti večeru je že sedel za bogato obloženo mizo na gradu Školj. Prijatelj Janez Franc Rosetti je iz kleti prinesel odlično vino, kakršnega na popotnikovi dolenski strani ni mogoče dobiti, v okolici Bogenšperka pa sploh ne. Kmetje so sicer skrčili nekaj gozda na prisojnih straneh, ampak tistemu, kar pride-lajo v svojih vinogradih, bi težko rekel dobra kapljica. Zato mu je medena Rosettijeva pijača še toliko bolj božala grlo. Pa tudi pot ga je užejala, to je že moral reči, saj pri triinštiridesetih ni zdržal več toliko kot nekdej. Zadnji del poti je navadno najdaljši, tu pa se je vlekel že zato, ker grad stoji na skalni vzpetini, ki ji tukajšnji rečejo školj. Po njej zato tako pravijo tudi gradu, ki stoji visoko nad notranjsko Reko. Devinski grofje so zanj izbrali imenitno lego, kasnejši lastniki Rosettiji, ki so sledili Ravbarjem, pa so iz vasi Famlje do njega uredili cesto. Ugibal je, ali je bil ravno zadnji klanec kriv za njegovo žejo. Res je bil kar hud, Vajkard ga je primerjal s svojo potjo do slave in časti. A Franc je ukazal zanj pripraviti potočne postrvi, ki jih je bil namuharil tega dne kar sam v Reki, in pomislil je, da so vsakršne poti prijetnejše, če se popotni na njih lahko dobro podloži. Ob jedi in pijači sta modrovala o posebnostih, ki se jih najde v tukajšnjih krajih, največ o jami, v katero izginja Reka. Posebej skrbno je gostitelj prisluhnil, ko mu

je obiskovalec pravil, da se je sam, samo z voščeno svečo, spustil v neko luknjo pri vasi Peče na Moravškem. "Ti pa ne odnehaš kar tako," je zamodroval, ko si je po obilni večerji brisal usta, in mačkam, ki so se motale pod nogami, metal ostanke ribje večerje, "le kaj te žene?"

Najprej mu ni hotel odgovoriti, saj sta o tem že govorila, ko je spremljal nekega Angleža in dva Holandca in jima pokazal jamo v Postojni in Predjami. Tudi s Francozom Pouletom sta nekaj tednov pozneje v blatu in vsa mokra tacala po Rakovem Škocjanu. Tudi takrat jih je gostil Rosetti, prav radi so se vsi spominjali njegovih nadevanih prepelic in prekajenih merjaščevih šunk, s katerimi jih je takrat pogostil in so se tudi tujcem zdele imenitna jed. Pri tem je imela veliko zaslug njegova žena, grofica Petaz, ki je izbirala najboljše kuharice tako na naši kot na laški strani. Še dostikrat po tistem so te gostije omenjali v svojih pismih, ki so priromala na Školj ali Bogenšperk in lastniku zadnjega je bilo prav zoprno, da celo večkrat kot prekrasne jame, ki jim jih je pokazal. Nazadnje je sklenil, da imajo tudi tujci boljši spomin v želodcu kot v glavi. Kljub temu je baron Rosetti, ki je najraje popotoval do Trsta in Benetk, pa včasih še do lovišč merjasca v istrskih in notranjskih gozdovih, imel do prijateljevih tovrstnih podvigov kar veliko razumevanja. Dostikrat mu je pomagal pri opisu Krasa in Vipave, ne le takrat, ko se je v tistih krajih mudil, da bi jih po naravi narisal, temveč tudi v njegovi odsotnosti. Mnogokrat mu je pošiljal različna poročila in priloge, če jih je le potreboval. Po tem se je razlikoval od večine onih, ki jih je bil v pismih ali ustno zaprosil, da mu opišejo vsaj svoj grad in ozemlje. Mnogi mu niti odgovorili niso.

Ko sta napolnila želodca, se je grofica umaknila, Vajkard in Rosetti pa sta se jela pogovarjati o tem, kaj se v njunih deželah dogaja. Nemalo besedi sta namenila pripetljajem okrog zrinjsko-frankopanske zarote proti cesarju v začetku sedemdesetih let, ko je večina podeželskih plemičev zbežala v Ljubljano. Da o zarotah, ki so od nekdaj bile in vedno bodo, ne bi preveč napletala, je obiskovalec gostitelja po eni izmed čaš – ni vedel, katera po vrsti je bila, a ni jih bilo malo – povprašal, ali bi šel z njim na Notranjsko, kjer je proučeval tamkajšnje Cerkniško jezero.

"Zdaj ne utegnem," je odvrnil Rosetti, "kdaj drugič. Raje mi povej, kako je kaj tvoja služba."

Vajkard je vzdihnil. Vedel je, da prijatelj misli na njegovo poveljstvo na Dolenjskem, ampak za svoje resnično delo je imel raziskovanje.

"Lani sem moral svoje študije prekiniti za cele tri mesece," mu je potožil, "klicala me je vojaška dolžnost. Turki še zmeraj ne dajo miru."

Grof se je nasmejal, pa saj se je lahko, saj so bile njegove posesti dokaj varne pred temi sovragi z juga.

“Bilo je sedmega avgusta, ko sem si nadel oklep in čelado in s štirimi stotinjami strelcev iz Ljubljane krenil varovat štajerske meje pred Ogrin Turki. Pred Dunajem so si postavili tabor, neverniki.”

“Marija!” je potlej Rosetti zaklical dekletu, ki je streglo, in v hipu se je izza vrat prikazalo dekle. Bilo je sicer v dekelski opravi, a njenih oči in las Vajkard ni mogel spregledati, tako so sijale. Lase je imela črne, spletene v kito, ovito okrog glave. To sicer ni bilo imenitno kot v visokih krogih, a lepo je bilo vseeno. Urno se je obrnila in grof jo je plosknil po zadnjici in se na široko zarežal.

“Kako priročno,” je rekel ob tem, ne da bi mu bilo nerodno pred dekletom, ki morda ni niti razumela, kaj je rekel, “vse ti je na dosegu. Kako lep je svet!” V tem se je prijatelj seveda moral strinjati z njim, a te misli ni dolgo zadržal, ker je grof ukazal: “Skoči, no, v klet in nama prinesi tistega od zida!”

To vince je bilo še boljše od prejšnjega in kmalu je grofu lasulja zlezla postrani. Vajkard se je pri pitju držal nazaj, kajti navsezgodaj ga je čakala pot. Ko je bokal začel kazati svoje dno, je prijatelj, ko da nit pred deklinim prihodom ni bila pretrgana, zamodroval: “Kaj misliš, kakšne vere bi bila zdaj midva, če bi Osmanom uspelo osvojiti našo deželo?”

Vajkard je pomislil na vse boje, ki jih je bil z njimi, pa na to, kako ga je domače plemstvo po lanskem pohodu žalilo. Naredil je bil tiskan izkaz o svoji opravljeni vojaški službi in se opral pred umazanimi jeziki. Pisal je o svojem poslušnem in vdanem služenju, o tem, kako je s svojimi možmi prišel do Wildona, gospod stotnik Poter pa do Lipnice. Dodobra je očrnil v tem pismu Seifridovega komisarja v Mariboru. Jedro vsega je bila Strassoldova nesramnost: od Vajkarda je zahteval spisak moštva in ukazal, naj prikoraka k njemu v Gradec. Pa še kaj! Dolenjske čete so deželne in vzdržujejo jih slavni deželni stanovi, on pa naj bi se priklanjal njemu!

Pa tega ni hotel praviti sopivcu, saj je morda v sorodu s temi Strassoldi, nikoli se ne ve.

Kljub tem mislim je moral prisluhniti Rossetijevi pušici. Ker je nerad filozofiral in je bil praktične narave, je vedel, da preživi tisto drevo, ki se upogne v viharju, ki poleže v smer, kamor piha veter, ne pa tisto, ki se ujmi upira. Mnogi poganski knezi s Sveškega polja so sprejeli krščanstvo, prenekateri luteran se je spreobrnil v katoliško vero. Ostali pa so gnojili zemljo ali pa so v revščini morali po svetu. In kdo ve zanje? Jim kdo poje slavo? Zato je menil, da si mora človek, najsi bo navaden deželan ali gospod, izbrati najbolj položno pot, po kateri bo prišel ali zgolj do nove škupe za slamnato streho ali pa do velikega imetja. Ni se imel za nečimrno slavohlepnega in

se ni precenjeval, a nobena pot mu ni bila predolga, nobena nevarnost prevelika, noben trud prenaporen za dosego cilja.

“Oprosti, dragi grof, ampak jutri moram zgodaj na pot. Mi lahko kdo pokaže do postelje?” je zaključil neprijetni pogovor, njegov sogovornik pa se je zdrznil, ker ga je že prijel dremež.

Svetlo je pogledal in nagnil bokal ter ga razočarano odložil, ker je bil prazen. Ko da bi se nečesa spomnil, je vprašal prav sladko, kakor je navada na Laškem: “Kako pa kaj tvoja družina? Gospa grofica, so v redu?”

Vedel je, da je to samo vljudnostno vprašanje, a je vseeno odgovoril: “Dobro so. A če niso z mano na poti, jih ne vidim dosti. Preveč dela imam.”

“Kaj nimaš dosti potomcev, ki bodo tvoje ime ponesli po svetu?”

Nerad je govoril o družinskih zadevah, niso se mu zdele vredne omembe. Samo na kratko mu je omenil, da se mu bo v kratkem rodil osmi otrok. O tem, da so trije že umrli, je molčal. Kaj bi obujal, kar je minilo, kaj bi tresel trnje na pot, ki jo je imel opraviti.

Gostitelj je na široko zazehal.

“Če dovoliš, bi res šel k počitku,” je Vajkard zaokrožil pomenek in odrinil težak hrastov stol. Rosetti ga je začudeno pogledal, kot bi hotel reči, da se gostitelju pač ne sme odreči družbe, pa je kljub temu zaklical onemu dekletu z debelo črno kito in tankim pasom: “Marijaaa!” Takoj je pritekla, vendar je grofu že zmanjkalo moči, da bi jo tokrat uščipnil. S svečo je popotnega odpeljala do imenitne sobe, s katere je bil pogled na obrise hribov in dolin spodaj, ki so se mehko prelivali v mesečini junijske noči. Globoko spodaj, v soteski, je šumela reka Reka. Če ne bi bil tako utrujen, bi vso noč slonel na oknu in si s te višine ogledoval prepad, hkrati grozljiv in čarobno lep. Ni čudno, je pomislil, da se v takšni pokrajini rojevajo bajke, da ljudje vidijo nadnaravna bitja, da sanjajo o zmajih in čarovnicah. Že senca, ki pada z višavja v sotesko, je prav grozljiva, majajoče se veje dreves pa slikajo na skale v mesečini zgodbe, kakršne si lahko izmisli samo človeški um. A moral je k počitku. Preden ga je vzelo, je pomislil, da je gostitelja pozbil vprašati, ali je njegov grajski kaplan, ki mu ga je namenil za spremstvo, pripravljen za rajžo.

Ker do Lokev ni bilo prav daleč, je lahko dolgo spal med platnenimi rjuhami in potlej obilno zajtrkoval v prostorni jedilnici. Tokrat ni stregla Marija, pa tudi gospodarja ni bilo na spregled, tako da je že zgodaj brez slovesa odrinil proti goriški meji. Na tovarno živinče mu je bil dal gostitelj privezati dve pletenki, polni tistega gostega vina, ki so ga točili prejšnji večer. Pot je njega in družčino sprva vodila po pešpoti ob Reki, ko pa so prišli bolj na odprto, so jo ubrali po stari rimski cesti, ki za ježo ni bila več

najboljša, a jih je vseeno kaj kmalu pripeljala do Lokev. Tam so se utaborili pri turnu, obrambnem stolpu, ki mu Lokavci pravijo Tabor. Zgradili so ga leta 1485, saj so takrat tudi po teh krajih razbojništvo uprizarjali Turki. V njegovi senci so privezali konje, grajski kaplan, ki jih je vodil, pa je poskrbel, da so jih pogostili s pršutom in vinom. Proti večeru so se odpravili proti tistemu orehu, zaradi katerega je napravil tako dolgo pot. Še sreča, da s seboj ni tovoril svojih instrumentov. Njegov najboljši konj in tovarno živinče, ki ga je navadno vodil hlapec, sta morala počiti svoja utrujena hrbta v bogenšperških hlevih, tako da je tokrat s seboj imel druge živali. Tiste, ki so ga letos do te rajže spremljale, je bil kaj hudo priganjal po poteh proti Cerkniškemu jezeru in tudi drugim.

Oreh, pod katerega so legli, ni nudil skoraj nič sence, na njegovih vejah je bilo čisto malo kilavih rjavih poganjkov. Lokavsko sonce pa je že kar pošteno žgalo. Veje nad njimi so bile skoraj gole, kot bi bila pozna jesen ali zima, in so se groteskno razlikovale od bogatega zelenja vinskih trt, figovih dreves, njiv in travnikov, ki jih je bilo dosti povsod naokrog. Še dobro, da je pihljala blaga sapa z bližnjega hriba Kokoš, ki je tej vasi preprečevala, da bi od tu videli Jadransko morje.

Predvečerje je bilo blago, kresnice še niso vzletale izmed trav. Pogani so kresno noč praznovali že petnajstega tega meseca, toda oreh, o katerem so mu pravili, se bojda ravna po krščanskem prazniku. V okolici je videl nekaj pogorišč, po katerih je sklepal, da so prejšnji teden domačini po poganskih šegah kurili ognje. Bajе skačejo čeznje, da bi se očistili boleznι in zlih duhov, potem pa pepel odnesejo na njive. Videl je deklet z dolgimi kitami, na glavi pa je nosila cvetni venec. Samo za hip se je njena podoba prikazala izza bližnjega portona, pa naglo izginila, ko je zagledala tujce. Tudi kmet, ki je prišel mimo, se jim je hotel ogniti, pa ga je le uspel ustaviti in vprašati, ali je tole z orehom res. V svojem narečju je nekaj momljal o orehu svetega Ivána, pa ga ni dobro razumel, a si je njegove besede kljub temu zapisal v svojo beležnico: *suteiga Juuana Orch*.

Tema je padala počasi in med zidovi so odmevali zvoki večernih opravil. Krave so prihajale s pašnikov, v svinjaki so prašiči krulili svoje viže, škripala je veriga na vodnjaku sredi vasi, od tam je bilo slišati žensko čebljanje. Ko je v zvoniku odbilo večernico, so glasovi potihnili in zdelo se je, da je vas potonila v spanec. Tudi Vajkarda je začelo zmanjkovati, ko ga je predramil glasen *bogdaj*. Iz teme se je izvilo nekaj temnih postav, zdelo se je, ko da se sviloprečke izvijajo iz kokonov. Segel je po nož za pasom, a sence so obstale nekaj korakov od oreha.

“Si ti, Prelec?” je temno gmoto nagovoril kaplan iz Vajkardovega spremstva, in ko je dobil pritrdilen odgovor, je Vajkard možake povabil bliže. Odprl je pletenko in zvok zamaška je obiskovalcem razvezal jezike. Žametni mrak, posut s kresnicami, je tudi Vajkarda premamil, da je krepko potegoval iz steklenice, in kmalu mu je kri tako veselo zaplala po žilah, da je zapel. Njegov žametni bariton se je mehko odbijal med hišami. Vino je včasih dober pripovedovalec, zato so domačini radi govorili o čudežnem drevesu. Mnogokaterega tujca so zviti domačini žejnega peljali čez vodo, ko je spraševal o posebnosti krajev ali po poti, a on jih je ogovoril v njihovem jeziku, kot eden izmed njih, da so se jim zaiskrile oči in vse ovire so bile presežene. Spoštoval jih je in se ni šopiril v jeziku gospodarjev. Tako so mu povedali vse, kar so vedeli, pokazali so mu hribe in izvire, jame in jezera. A tukajšnje narečje mu je bilo tuje in večkrat je moral kaplana vprašati za prevod.

“Pa saj boste sami videli,” so na koncu pribili, kot da bi bil oreh, ki ozele ni, cveti in rodi v eni sami noči, čisto navaden.

Ko se je nebo potreslo z zvezdami, so vaščani odšli.

Vajkard se je udobno namestil med drevesnimi koreninami in si pod glavo potisnil svoje sedlo. V takšnem položaju je prebil vso noč in nestrpno čakal jutra. Lokavsko polje je rahlo pošumevalo, nočno nebo pa je bilo svetlo, da je videl obrise kraških hiš in cerkve sredi njih in hrbet mogočnega protiturškega obzidja pa sence s hribovja naokrog. Napenjal je oči, da bi videl, ali oreh res požene liste in cvetove. Solzile so se mu od napora in nekako opolnoči se mu je v mesečini zazdelo, da je popje že kar veliko in da z vejic visijo dolge zelene mačice. Rahlo so se pozibavale in med njimi je videl nežne otroške obrazke. Zazdelo se mu je, da jih prepozna: blede Marijo Sidonijo, svojo prvorojenko, ki je umrla stara malo čez dve leti; pri taki starosti je med angele odšla tudi mala črnooka Maksimila Kordula; tretjerojena Ana Terezija, kodrolasi mali kerub, je dočakala skoraj pet let. Stegnil je roko, da bi jih pobožal, pa so jih veje zakrile. Obrazki so zbledeli. Zroč kvišku je med skoraj golimi vejami zagledal žalosten obraz svoje Rozine. Na čelu je začutil kapljo. Je bila to le jutranja rosa ali je žena jokala za svojimi otročiči? Skoraj golo drevo ga je spominjalo na ženino telo ob poroki: raslo je ravno, s komaj naznačenimi popki. Če ne bi bilo zelenja naokrog, bi ne mogel verjeti, da je na pragu poletja.

Otresel je z glavo in si obraze pregnal spred oči. Je preveč spil? Je morda zadremal? Gotovo, privid je pripisal neprestanemu buljenju. Začel je dvomiti o čudežu oreha. Kako naj bi bilo kakšno drevo oreh svetega Ivána? Če bi bilo resnično, bi morali videti tudi travo rasti. Če oreh ozeleni in

rodi v tej noči, bi to moralo potekati tako, da bi dogajanje človeško oko prav gotovo opazilo. Vendar tega ni videl, čeravno je še tako trmasto zrl v vejeve. Utrujen in žalosten je pričakal zoro. Pomel si je pekoče oči in jih izmil z vodo iz čutarice. Ko se je znova ozrl v krošnjo, je pa imel kaj videti. Čez noč je drevo res spremenilo barvo, prejšnjo rjavo je zamenjalo nežno zelenilo, ponekod so še viseli mačičasti moški cvetovi v pazduhah listov, na koncu enoletnega lesa pa je bilo nekaj popju podobnega in Gabrijel, ki je bedel z njim in je imel tudi na Bogenšperku na skrbi sadno drevje, mu je razložil, da so to ženski cvetovi. Vendar so bili to le ostanki, na večini vej so bili majhni oreščki v trdih zelenih srajčkah. Na lastne oči se je bil prepričal o čudežu.

“Je že tako, da je vse moško večje in tudi lepše,” se je hlapec zakrohotal, ko je skozi redke zobe zabrlizgal tobakovo slino. Njegova pripomba se je nanašala na moške orehove cvetove, ki so tu in tam še povisevali z vej.

Res, drevo je v tej noči zacvetelo in rodilo čisto majhne plodove. Stal je negibno pod njim. Če tega ne bi videl na lastne oči, ne bi verjel. Naposled je sedel in si zapisal: *To mi je velika uganka*. Sklenil je, da bo o tem v pismu povprašal tajnika Kraljevske družbe v Londonu Thomasa Gala. Pod ime drevesa, ki so mu ga povedali vaščani, je zapisal: *Denn die Natur vermag weit ein Mehrers noch als das was sie uns lässt begreifen und ist dasjenige noch nicht gleich unnatürlich was wir nicht verstehen oder wissen.* (Kajti narava zmore še daleč več od tega, kar nam pusti doumeti, in ni takoj nenaravno tisto, česar ne razumemo ali ne vemo.)

Njegov urednik in sotrudnik Erazem Francisci je bil sicer drugačnih misli in je bil nagnjen k vraževerju, a on se je hotel o stvareh sam prepričati, jih videti in jih, če se le da, izmeriti in šele nato opisati. Videti na svoje oči, sprašati priče, izmeriti in opazovati, to je bil njegov način dela. Erazem Francisci mu je to večkrat oporekal, a ker je bil njegov prijatelj in nenadomestljiv delavec, se je največkrat naredil gluhega. Kot trden dokaz o čarovništvu mu je prijatelj poslal prepis zaslišanja ene izmed čarovnic, Johanne Zigolich. Ženska je s Kristusovega kipca skrivaj odrezala iver in se s prijateljicami odpravila kopat v črn tolmun v bližnjem potoku. Kasneje je po dolgem mučenju priznala svoj greh. Vajkard prijatelju ni hotel oporekati, vedel je namreč, da prepričanih ni mogoče prepričati.

Številne poti, premnoge besede in izmere so mu zmeraj dale prav: skoraj vse se da razložiti. Tudi Johanna, tako je bil prepričan, je samo skušala rešiti streho nad glavo sebi in svojim otrokom.

Tako je bil tega jutra priča čudežu, ki mu je v prsih pustil občutek, ki ga ni bil vajen, in v glavi se mu je še zmeraj vrtelo od sinočnjega vina.

Navadno je bil po različnih odkritjih ves vzhičen, tu, v Lokvah, pa je nanj legla čudna žalost.

Ko se je na poti domov spet ustavil pri Rosettiju, mu je natanko poročal o čudežnem drevesu. Njegove hlapce je težko razumel, saj so govorili trdo različico kranjščine, drugače kot na Vajkardovi strani, kjer vlečejo, in na Koroškem, kjer govorijo prelepo pojoče, čeravno nevajeno uho v tej melodiji zaznava trdoto. Gostitelj, s katerim sta se pogovarjala v mešanici jezikov, se je ob tem prijateljevem poročilu samo zasmel in rekel: "Ali ni tako tudi pri ljudeh? Samo poglej svojo gospo; še ne štirinajstletna je ozelenela in kasneje premlada rodila. Kaj ni ozelenela in obrodila enako hitro kot ta oreh?"

Pomislil je, da je prijatelj prebral njegove misli. Ni se mu zdelo ravno prav, da človeško življenje primerjata z drevesom. A ko je pomislil, da je njegova prvorojenka Marija Sidonija umrla pri dveh letih, njeni sestrici pa kmalu za njo, je nehote primerjal drobna telesca, ki so ležala v belih krstah, z onimi drobnimi plodovi, ki so v kresni noči vzniknili na orehu. To ga je spremljalo vse do Logatca, do katerega je jezdil 24. junija. Čisto nekje na robu misli, samo za hipec, se mu je prikradla misel, da morda ni bilo prav, da se je poročil s tako mlado. A če je storil kaj narobe, se je bil že odkupil s Pasijonsko knjižico leta 1679, ki jo je opremil s šestnajstimi bakrorezi Kristusovega trpljenja.

Po poti si je hotel ogledati še studenec, ki daje vodo le ob določenih urah dneva. Voda, ki jo je iskal, se imenuje Bela in izvira blizu kraja, ki so mu rekli Pri starem mlinu. Kmetje so trdili, da je v studencu zmaj in ima čudežne zdravilne lastnosti, in pomislil je, da ga vsekakor mora odkriti. Če res zdravi, bi jo ponesel otrokom, da jim ne bi bil namenjen tako kratek vek na zemlji.

Trdno je bil odločen, da bo ugotovil, kaj je s tem zmajem v studencu. Slutil je, da je z njim najbrž tako, kot je bilo z onimi močeri pri Stični; tam so tudi pletli bajke, da so ob povodnji iz jam priplavali zmaji, ki jih je nato svetloba pogubila. Ko si je sam ogledal ta bitja po nekem deževju, je spoznal, da tako majhne nežne živalce že ne morejo biti pošasti. Da, najkasneje jeseni se bo vrnil na ta kraj, natočil pa si bo tudi vode za svoje otroke, da ne bodo tako pogosto obolevali in umirali.

Čez dve leti je od tajnika cenjene londonske družbe, ki mu je bil pisal o čudežnem orehu, prejel odgovor, datiran v Londonu 29. maja po starem oziroma 3. junija po novem koledarju leta 1886, a uganka o orehu sv. Ivana je ostala.